

A. Moors (2009):

The Dutch and the face-veil: The politics of discomfort.

Social Anthropology, 17 (4): 393-408.

Volgens eerder onderzoek in 2009 draagt hooguit 0,002% van de bevolking (maximaal 400 vrouwen) een gezichtsbedekkende hoofddoek. Toch werd de burka een onderwerp van felle publieke en politieke discussies. Het huidige artikel onderzoekt hoe dit komt.

Volgens die artikel past het voorstel om de burka te verbieden binnen de context van een toenemende culturalisatie van burgerschap. Dat wil zeggen: er is meer nadruk komen te liggen op een veronderstelde gedeelde cultuur en eigenheid van Nederland en de Nederlandse burgers. Echter, in werkelijkheid is Nederland verre van homogeen: er is een grote diversiteit onder Nederlanders. Hetgeen als 'typisch Nederlands' wordt gepresenteerd sluit aan bij de meest dominante groepen in onze samenleving maar sluit minderheden buiten.

Eind jaren 90 kwamen er steeds meer politici die (bepaalde vormen van) de islam bestempelen als incompatibel met Europese waarden. De nadruk op 'de Nederlandse nationale identiteit' waaraan iedereen zich moet aanpassen werd nog sterker. Sindsdien worden migranten uit landen als Marokko en Turkije steeds vaker in de eerste plaats gezien als moslims. Moslims worden op hun beurt geassocieerd met allerlei sociale problemen, zoals lage schoolprestaties en huiselijk geweld.

Een eerste mediahype rondom hoofddoekjes betrof een school die in 2003 drie meisjes verbood om de school te betreden. De Commissie Gelijke Behandeling (nu: het College voor de Rechten van de Mens) verwierp de klacht dat het om (indirecte) discriminatie ging: het belang van communicatie en veiligheid werd gezien als objectieve grond om de burka's te verbieden. In 2000 had de Commissie Gelijke Behandeling een vergelijkbare zaak nog wel als indirecte discriminatie bestempeld en was er nauwelijks media-aandacht. Deze verandering heeft te maken met belangrijke politieke veranderingen. Rond 2003 was de relatie tussen moslims en niet-moslims veel verder gepolariseerd geraakt. Toch besloten politici om geen algemeen verbod voor de burka op scholen in te stellen; iedere school moest dit zelf kunnen bepalen.

De volgende mediahype rondom de islam was in 2005, toen Geert Wilders voorstelde om de burka te verbieden in Nederland. Hierdoor werd de burka ook onderwerp van publieke discussie. Een meerderheid in het parlement stond achter dit verbod. Het is opvallend dat de meerderheid van politici in april 2003 geen algemeen burkaverbod voor scholen wilden instellen, terwijl zij in december 2007 wel voor een algemeen burkaverbod stemden.

Dit verschil heeft ten eerste te maken met een nog verdergaande polarisatie tussen moslims en niet-moslims. Ten tweede had er een flinke groei plaatsgevonden van anti-islam partijen.

Een burkaverbod wordt vaak verdedigd in het kader van veiligheid. Meestal gaat het dan over een verbod van alle gezichtsbedekkende kleding, omdat er anders sprake zou zijn van discriminatie op basis van religie. In het publieke debat wordt dit verbod echter vaak gekoppeld aan een beeld van radicale, agressieve moslims. De burka wordt door veel Nederlanders gezien als tegenovergesteld aan moderniteit, als een ontkenning van belangrijke Nederlandse waarden en normen en daarmee als een onwil om te integreren. Meer specifiek is de burka symbool geworden voor vrouwenonderdrukking. Of de vrouw de gezichtsbedekkende kleding draagt uit eigen keuze of niet, doet daar amper toe. Het is opvallend dat het idee dat de burka een uiting is van vrouwenonderdrukking vooral leidt tot verdere marginalisering van deze groep door hen uit te sluiten van scholen, openbaar vervoer en andere (semi)publieke ruimtes.

In het publieke debat is er veel minder ruimte gegeven aan vrouwen met een burka om hun mening te geven dan aan politici, experts en representanten van scholen en het openbaar vervoer. Hierbij werd veel ingespeeld op emoties, bijv. door te zeggen dat het een 'boel commotie oproept in de samenleving', dat burka's als zeer bedreigend worden ervaren en een gevoel van ongemakkelijkheid oproepen. Alle aandacht voor de burka in de media levert een vertekend beeld op van het aantal vrouwen dat een burka draagt. Uit een pol in 2008 bleek dat ongeveer de helft van de jongeren het aantal vrouwen met een burka schat op meer dan 5.000, en 17% dacht zelfs dat het om meer dan 20.000 vrouwen gaat. De burka bleek een goed middel te zijn om in de media en binnen het parlement een gevoel van nationale verbondenheid op te roepen. Het uiten van negatieve gevoelens over moslims werkt bindend, terwijl het moslims juist buitensluit.

Volgens de auteur illustreert de discussie omtrent hoofddoekjes en burka's dat de centrale Nederlandse waarden 'jezelf kunnen zijn' en vrijheid van meningsuiting slechts gelden binnen de grenzen die de meerderheidsgroeperingen in ons land trekken. Vrouwen met burka's overschrijden deze grens en vallen daarmee buiten onze samenleving.